

การพัฒนาการเรียนรู้พื้นที่สาธารณะเขตภูเขาไฟกระโดงในจังหวัดบุรีรัมย์

The Development Learning Management Public Apace

Phu Khao Fai Kradong in Buriram Province

อิสรพงษ์ ไกรสินธุ์ และวิภาต อภิบาลกุลดำรง

Isarapong Kraisin, and Wipart Apipalakuldumrong

วิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Buriram Buddhist College

Corresponding Author, E-mail: Kraisin1986@gmail.com

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาบริบทสภาพปัจจุบัน ปัญหากระบวนการจัดการเรียนรู้พื้นที่สาธารณะภูเขาไฟกระโดงในจังหวัดบุรีรัมย์ 2) พัฒนาระบบการจัดการเรียนรู้พื้นที่สาธารณะภูเขาไฟกระโดงตามแนวปฏิรูปในศตวรรษที่ 21 ในจังหวัดบุรีรัมย์ และ 3) สร้างเครือข่ายส่งเสริมกระบวนการจัดการเรียนรู้พื้นที่สาธารณะภูเขาไฟกระโดงอย่างยั่งยืนในจังหวัดบุรีรัมย์ การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเพื่อพัฒนา (Research and Development) โดยใช้กระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการ (Action Research) มาเป็นส่วนหนึ่งของการดำเนินการวิจัย

ผลการวิจัยพบว่า

1. บริบท สภาพปัจจุบัน ปัญหากระบวนการจัดการเรียนรู้พื้นที่สาธารณะภูเขาไฟกระโดงในจังหวัดบุรีรัมย์ พบว่า

1) กิจกรรมการเรียนรู้ในพื้นที่อุทยานเขากระโดงยังไม่เชื่อมโยงกับทรัพยากรธรรมชาติและโบราณสถานที่สำคัญ เช่น ปากปล่องภูเขาไฟ และวัดพระพุทธรบาทเขากระโดง ทำให้ผู้เรียนไม่เข้าใจคุณค่าทางธรรมชาติและวัฒนธรรมอย่างลึกซึ้ง

2) การจัดการพื้นที่ยังไม่รองรับผู้เรียนที่หลากหลายกลุ่ม เช่น นักเรียนนักท่องเที่ยวเชิงศึกษา และชุมชนท้องถิ่น

3) การประสานงานระหว่างโรงเรียน มหาวิทยาลัย องค์กรท้องถิ่น และหน่วยงานที่ดูแลอุทยานยังไม่เป็นระบบ ทำให้กิจกรรมขาดทิศทางและความต่อเนื่อง

2. การพัฒนาระบบการจัดการเรียนรู้พื้นที่สาธารณะภูเขาไฟกระโดงตามแนวปฏิรูปในศตวรรษที่ 21 พบว่าส่งเสริมการเรียนรู้แบบบูรณาการ เชื่อมโยงธรรมชาติ ประเพณี ศาสนา และวัฒนธรรมเข้ากับชุมชน มุ่งพัฒนาทักษะการตัดสินใจ การทำงานร่วมกัน และการสร้างความสามัคคีในสังคม ผ่านกิจกรรมและประเพณีท้องถิ่น

3. สร้างเครือข่ายส่งเสริมกระบวนการจัดการเรียนรู้พื้นที่สาธารณะภูเขาไฟกระโดงอย่างยั่งยืนในจังหวัดบุรีรัมย์ พบว่าเน้นกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันอย่างต่อเนื่อง โดยใช้ศักยภาพ

ของทรัพยากร ภูมิปัญญา วิถีชีวิต และวัฒนธรรมท้องถิ่น ร่วมกันวิเคราะห์ปัญหา ค้นหาทางออก และปฏิบัติจริง มีการศึกษาดูงานและแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ใช้แหล่งทุนในชุมชนเพื่อต่อยอดเป็นแผนชุมชน เชื่อมโยงกับแผนพัฒนาท้องถิ่น จังหวัด และยุทธศาสตร์ที่เกี่ยวข้อง

คำสำคัญ: การพัฒนาการเรียนรู้, พื้นที่สาธารณะ, ภูเขาไฟกระโดง, เครือข่าย

Abstract

This study aimed: 1) to examine the current context and problems of learning management processes in the public space of Khao Kradong Volcano, Buriram Province, 2) to develop learning management processes for the Khao Kradong public space based on 21st century educational reform, and 3) to establish sustainable networks to promote learning management processes in the Khao Kradong public space. The research employed a Research and Development (R&D) design, integrating Action Research as a core component.

The findings revealed that:

1. The current context and problems of the learning management process in the Khao Kradong Volcano area public space, Buriram Province,

1) Learning activities in Khao Kradong Park were not sufficiently connected to its natural resources and cultural heritage, such as the volcanic crater and Wat Phra Phutthabat Khao Kradong resulting in learners' limited understanding of the natural and cultural values.

2) The management of the area did not adequately support diverse groups of learners, including students, educational tourists, and local communities.

3) Collaboration among schools, universities, local organizations, and park authorities was not systematic, leading to a lack of direction and continuity in learning activities.

2. The development of the learning management process in the Khao Kradong Volcano area public space based on 21st-century educational reform the study emphasized integrated learning, connecting nature, traditions, religion, and culture with the community. The process aimed to enhance decision-making, collaboration, and social cohesion through community-based activities and traditional practices.

3. Establish a network to promote sustainable learning processes for the Kradong Volcano Public Area The results highlighted the importance of continuous

community-based learning processes that leverage local resources, wisdom, lifestyles, and culture. The community engaged in problem analysis, solution-seeking, and practical implementation. Knowledge exchange, study visits, and the use of community funding were employed to extend development into community plans that link with local, provincial, and strategic development plans.

Keywords: Learning Development, Public Space, Khao Kradong Volcano, System

1. บทนำ

ปัจจุบันแหล่งเรียนรู้ที่เป็นพื้นที่สาธารณะได้ถูกพัฒนาอย่างกว้างขวางและมีการต่อยอดในการพัฒนาอย่างมากมาย ซึ่งการดำรงอยู่ของแหล่งเรียนรู้ชุมชนในแต่ละที่มีความแตกต่างกันออกไปในแต่ละสถานที่การเรียนรู้กล่าวคือ ในอดีตแหล่งเรียนรู้พื้นที่สาธารณะเน้นการถ่ายทอดความรู้ที่เชื่อมโยงกับคติความเชื่อทางพุทธศาสนา หรือมีฉันทน์ก็เป็นคติความเชื่อของชุมชนท้องถิ่น นอกจากนี้ก็จะเป็นความรู้ที่สอดคล้องกับวิถีการดำรงชีวิตของชุมชนท้องถิ่นเป็นด้านหลัก และการดำรงอยู่ของแหล่งเรียนรู้ชุมชนในอดีตก็มักเป็นไปในลักษณะของระบบอุปถัมภ์ ซึ่งแตกต่างจากการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ชุมชนในยุคปัจจุบันซึ่งส่วนใหญ่ไม่อาจปฏิเสธการครอบงำของระบบทุนนิยมที่มีอิทธิพลต่อรูปแบบการพัฒนาและการบริหารจัดการแหล่งเรียนรู้ได้

กาญจนา แสงลิมสุวรรณ (2555, หน้า 236) ได้กล่าวว่า ผลของการครอบงำจากลัทธิทุนนิยมนี้มักจะทำให้ชุมชนท้องถิ่นสูญเสียอัตลักษณ์ของตน สามารถนำผลการวิจัยมาต่อยอดทางการศึกษา แนวทางการนำนโยบายสาธารณะขององค์การปกครองส่วนท้องถิ่นสู่ชุมชนตลอดจนนำไปศึกษาเปรียบเทียบกับชุมชนที่ได้รับการพัฒนาแล้ว เพื่อสร้างกระบวนการการขับเคลื่อนการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ในพื้นที่สาธารณะให้เกิดประโยชน์กับนักท่องเที่ยวและผู้สนใจในการศึกษาแหล่งธรรมชาติที่ควบคู่ไปกับการดำเนินชีวิตในทางพระพุทธศาสนาต่อไปโดยมักถูกช่วงชิงพื้นที่ทางความคิดจากองค์กรภายนอกที่เข้ามาออกทุน และใช้อำนาจจากการให้ทุนเป็นข้อต่อรองในการกำหนดรูปแบบของการพัฒนาและการบริหารจัดการแหล่งเรียนรู้ชุมชนให้เป็นที่ไปตามแนวทางที่องค์กรที่ให้ทุนนั้นกำหนด กระบวนการพัฒนาดังกล่าวนี้อาจไม่มีความยั่งยืน เนื่องจากไม่ได้เกิดจากการมีส่วนร่วมของชุมชนอย่างแท้จริง โดยเฉพาะอย่างยิ่งในประเด็นแนวคิด วิธีการ เรื่องของการขาดประสบการณ์ ความรู้ในการพัฒนา และมีปัญหาเรื่องของความยั่งยืน ในการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ศิลปะวัฒนธรรมชุมชนโดยเน้นการพึ่งตนเอง (ชุติมา ถวัลย์ปรีดา และคณะ, 2564, หน้า 98)

อุทยานภูเขาไฟเขากระโดงถือเป็นแหล่งเรียนรู้ที่สำคัญในจังหวัดบุรีรัมย์ ที่ฝ่ายการจัดการเรียนรู้มากมายในส่วนงานของราชการ แต่ยังขาดการขับเคลื่อนหลายประการ ทำให้ที่มีความเคลื่อนไหวในลักษณะที่ยังเป็นหน่วยงานใดหน่วยงานหนึ่งเป็นแม่ข่ายในการจัดการเรียน

โดยทั่วไปแล้วในการพัฒนาชุมชน ให้เป็นแหล่งเรียนรู้ชุมชน ต้องได้รับความช่วยเหลือหรือการพัฒนาจากองค์กรพัฒนา ภายนอกชุมชน และการพัฒนาที่เริ่มต้นโดยชาวชุมชนเอง ในด้านการพัฒนาตนเองนั้น ชุมชนพยายามขับเคลื่อน กระบวนการมีส่วนร่วมในการพัฒนา แหล่งเรียนรู้ศิลปวัฒนธรรมในลักษณะชุมชนพึ่งตนเองโดยพยายามเชื่อมโยง เครือข่ายแหล่งเรียนรู้ต่าง ๆ ในชุมชน เพื่อที่จะพัฒนาศักยภาพของแหล่งเรียนรู้และพัฒนากระบวนการเรียนรู้ของชุมชน เพื่อที่จะนำไปสู่ชุมชนเข้มแข็งหรือชุมชนพึ่งตนเองได้ เพราะวิถีชีวิตในบริเวณนี้มีความเกี่ยวข้องกับพื้นที่สาธารณะซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของชีวิตประจำวัน อาทิเช่น การนัดหมายพูดคุย การใช้เป็นสถานที่ทำงาน อ่านหนังสือ รวมทั้งการรวมกลุ่มทำกิจกรรมต่าง ๆ ร่วมกัน โดยจากการสังเกตพฤติกรรมการเข้ามาในพื้นที่นั้น ยังเห็นชุมชนใช้เวลาในการประกอบกิจกรรมในแต่ละวันไม่ต่ำกว่า 2-3 ชั่วโมงขึ้นไป ซึ่งเป็นจำนวนหลายครั้งต่อสัปดาห์ ทั้งนี้การเลือกใช้พื้นที่สาธารณะยังบ่งบอกถึงสถานะทางสังคม ค่านิยม และวัฒนธรรม (ชมพูนุท คงพูนพิน, 2561, หน้า 135)

จากเหตุผลที่กล่าวมาข้างต้น ผู้วิจัยสนใจศึกษาการพัฒนาพื้นที่สาธารณะในบริเวณอุทยานเขากระโดง ซึ่งจะทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงหลังจากการวิจัยชุมชน เห็นคุณค่าของการพัฒนารวมถึงได้สั่งสมและสืบทอดเป็นมรดกทางวัฒนธรรมที่สร้างความเข้มแข็งให้แก่ชุมชนโดยให้ความสำคัญในการศึกษาเพื่อให้เกิดการพัฒนาในพื้นที่บริเวณอุทยานเขากระโดง ที่มีงานวิชาการรองรับพร้อมยังพัฒนาเครือข่ายการเรียนรู้ไปสู่เมืองน่าอยู่ต่อไปในอนาคตต่อไป

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาบริบท สภาพปัจจุบัน ปัญหากระบวนการจัดการเรียนรู้พื้นที่สาธารณะภูเขาไฟกระโดงในจังหวัดบุรีรัมย์
2. เพื่อพัฒนากระบวนการจัดการเรียนรู้พื้นที่สาธารณะภูเขาไฟกระโดงตามแนวปฏิรูปในศตวรรษที่ 21 ในจังหวัดบุรีรัมย์
3. เพื่อสร้างเครือข่ายส่งเสริมกระบวนการจัดการเรียนรู้พื้นที่สาธารณะภูเขาไฟกระโดงอย่างยั่งยืนในจังหวัดบุรีรัมย์

3. วิธีดำเนินการวิจัย

3.1 รูปแบบการวิจัย การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเพื่อพัฒนา (Research and Development) โดยใช้กระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการ (Action Research) มาเป็นส่วนหนึ่งของการดำเนินการวิจัย เน้นการศึกษาวิเคราะห์ทั้งในเชิงพื้นที่และกลุ่มเป้าหมาย มีการจัดกระบวนการวิจัยด้วยการถอดบทเรียนและการบูรณาการข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ การสังเกต และการปฏิบัติการร่วมกันในพื้นที่ศึกษาและกลุ่มเป้าหมายที่กำหนดไว้โดยใช้

กระบวนการตามวงจรเดมมิง (PDCA) เป็นเครื่องมือในการดำเนินการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมในทุกขั้นตอน

3.2 ประชากร พื้นที่วิจัย และกลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ ตัวแทนจากสถานศึกษาเป็นอาจารย์ที่สอนในคณะจากมหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์และวิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์ ตัวแทนจากหน่วยงานภาครัฐเป็นตัวแทนจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการออกแบบประกอบด้วย สำนักพัฒนาชุมชน องค์การบริหารส่วนตำบลเสม็ด องค์การบริหารส่วนจังหวัดบุรีรัมย์และหัวหน้ากรมอุทยานในจังหวัดบุรีรัมย์ กลุ่มตัวอย่างในระดับบุคคลได้แก่ นักวิชาการ หัวหน้าอุทยาน องค์การบริหารส่วนจังหวัดและหน่วยงานองค์การปกครองส่วนท้องถิ่น ในเขตพื้นที่อุทยานภูเขาไฟกระโดง คือผู้ที่มีความรู้ความเชี่ยวชาญในประเด็นที่ศึกษา และเป็นผู้ที่ยินดีจะให้ข้อมูลเชิงลึกถึงปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นตามบริบทของพื้นที่ กำหนดกลุ่มผู้กลุ่มตัวอย่างและผู้ให้ข้อมูล จำนวน 100 คน

3.3 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

การดำเนินการจัดทำเครื่องมือการวิจัยได้เลือกเครื่องมือวิจัยดังนี้

- การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) จะดำเนินการสัมภาษณ์ผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ซึ่งกระจายอยู่ตามพื้นที่มีลักษณะเป็นองค์กรภาคประชาชน ภาครัฐ เฉพาะหัวหน้าหรือผู้นำที่มีส่วนเกี่ยวข้อง เช่น ตัวแทนคณะสงฆ์ หน่วยงานราชการ สถานศึกษา องค์การปกครองส่วนท้องถิ่น กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน นักวิชาการ ปราชญ์ชาวบ้าน และตัวแทนประชาชน เพื่อให้เกิดการกระจายของผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informant) ซึ่งจะทำให้ได้ข้อมูลในหลายมิติตอบโจทย์การวิจัยทุกประเด็น

- การสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion) จะดำเนินการในช่วงหลังจากที่สัมภาษณ์เชิงลึกเรียบร้อยแล้วมีลักษณะเป็นการจัดกิจกรรมเพื่อยืนยันและตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูลจากตัวแทนคณะสงฆ์ จำนวน 5 รูป หน่วยงานราชการ สถานศึกษา จำนวน 10 คน องค์การปกครองส่วนท้องถิ่นจำนวน 3 คน องค์กรภาคเอกชน กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน นักวิชาการ ปราชญ์ชาวบ้าน และตัวแทนประชาชน จำนวน 15 คน โดยดำเนินการจัดทำกระบวนการกลุ่ม 3 ครั้ง ประกอบด้วย ศาลากลางประจำหมู่บ้าน วัดพระพุทธบาทเขากระโดง และมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

- แบบบันทึกการสังเกตแบบมีส่วนร่วม ซึ่งเป็นการสังเกตพฤติกรรมและผลตอบรับจากกลุ่มเป้าหมาย เพื่อให้ได้ข้อมูลเชิงคุณภาพสนับสนุนผลการสนทนากลุ่มเฉพาะ โดยใช้วิธีการสังเกตแบบมีส่วนร่วม ในแต่ละประเด็นในการสนทนาและสัมภาษณ์ รวมถึงการลงพื้นที่ในแต่ละครั้ง จำนวน 3 ครั้ง

- การจัดเวทีแสดงความคิดเห็นร่วมกันเพื่อนำเสนอรูปแบบและวิธีการประชาสัมพันธ์การสื่อสารผ่านภาษาถิ่นให้มีคุณภาพ

- สร้างกติการ่วมกันผ่านเวทีแสดงความคิดเห็น เพื่อมีส่วนร่วมในการจัดการวิจัย

3.4 การวิเคราะห์ข้อมูล

1. ผู้วิจัยใช้การวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) แจกแจงประเด็นสรุป สังเคราะห์ และเรียบเรียงเนื้อหาเพื่อพัฒนาแหล่งเรียนรู้พื้นที่สาธารณะ
2. การวิเคราะห์แบบสัมภาษณ์ นำแบบสัมภาษณ์ทั้งหมดมาตรวจสอบความสมบูรณ์ โดยการตอบแบบสอบถามแล้วนำมาคัดเลือกฉบับที่สมบูรณ์เพื่อนำมาวิเคราะห์ข้อมูล โดยการบันทึกคะแนนของแต่ละคนลงในรหัส (Coding Form)
3. การวิเคราะห์ข้อมูลจากการสัมภาษณ์เพื่อนำมาวิเคราะห์ถึงปัญหาและเสนอแนะต่อการพัฒนาพื้นที่สาธารณะ โดยวิเคราะห์จากเอกสารเนื้อหา สารประเด็นสำคัญแล้วนำมาเสนอเขียนแบบพรรณนา

4. สรุปผลการวิจัย

4.1 บริบทสภาพปัจจุบัน ปัญหากระบวนการจัดการเรียนรู้พื้นที่สาธารณะภูเขาไฟกระโดงในจังหวัดบุรีรัมย์ พบว่า พื้นที่อุทยานเขากระโดงมีทรัพยากรธรรมชาติและโบราณสถานที่สำคัญ การมีส่วนร่วมของชุมชน ไม่เชื่อมโยงกับบริบทของพื้นที่ ทำให้ผู้เรียนไม่มีการพัฒนาพื้นที่เพื่อการเรียนรู้และท่องเที่ยว ขาดการเชื่อมโยงกับบริบทเฉพาะของพื้นที่ อุทยานเขากระโดงมีลักษณะเฉพาะที่โดดเด่น การบริหารจัดการพื้นที่ไม่รองรับการเรียนรู้ที่หลากหลาย ยังไม่ได้ออกแบบให้ตอบสนองต่อผู้เรียนในทุกกลุ่มอายุหรือกลุ่มเป้าหมายที่แตกต่างกัน การบูรณาการระหว่างหน่วยงานที่เกี่ยวข้องยังไม่เป็นระบบ ทำให้การพัฒนา กิจกรรมการเรียนรู้การสนับสนุนจากภาคีเครือข่ายที่เน้นความร่วมมือจากทุกภาคส่วน รวมถึงการนำเทคโนโลยีและการออกแบบการเรียนรู้ที่ทันสมัยมาประยุกต์ใช้ เพื่อให้พื้นที่อุทยานเขากระโดงสามารถทำหน้าที่เป็นแหล่งเรียนรู้ที่ทรงคุณค่าอย่างยั่งยืน

4.2 การพัฒนากระบวนการจัดการเรียนรู้พื้นที่สาธารณะภูเขาไฟกระโดงตามแนวปฏิรูปในศตวรรษที่ 21 พบว่า

1. การเรียนรู้เชิงประสบการณ์ที่มีพระพุทธรูปสุภัทรบพิตรที่เชื่อมโยงทั้งความเชื่อในด้านพุทธศาสนา วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อม เช่น ผู้เรียนได้กราบไหว้บูชา จตุรูประยัญได้ฟังคำบอกเล่าประวัติพระพุทธรูปสุภัทรบพิตรให้เกิดความศรัทธาและความสงบใจ ขณะสวดมนต์แผ่เมตตา
2. การบูรณาการวิชาประวัติศาสตร์ท้องถิ่น โดยสร้างกิจกรรมวาดภาพบันทึก ทำสื่อดิจิทัลเกี่ยวกับภูเขาไฟกระโดง

3. การเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม จัดกิจกรรมเรียนรู้กับชุมชน โดยฟังเรื่องเล่าจากผู้มีประสบการณ์โดยนักปราชญ์ วิทยากร และสรุปเหตุการณ์เกี่ยวกับการอนุรักษ์ภูเขาไฟ โดยเปิดพื้นที่เวทีนำเสนอผ่านชุมชนและสถานศึกษา

4.3 สร้างเครือข่ายส่งเสริมกระบวนการจัดการเรียนรู้พื้นที่สาธารณะภูเขาไฟกระโดงอย่างยั่งยืนในจังหวัดบุรีรัมย์ จัดให้มีกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันในชุมชนอย่างต่อเนื่องสม่ำเสมอโดยการมีส่วนร่วมแต่ละภาคีมีบทบาทเฉพาะสนับสนุนกันตามความเหมาะสม ควบคุมการเรียนรู้เศรษฐกิจท้องถิ่นและการเรียนรู้ตลอดชีวิต เพื่อใช้พื้นที่สาธารณะเป็นศูนย์กลางของการเรียนรู้สำหรับทุกคนโดยหน่วยงานสนับสนุนคือ

1. วิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์และมหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์ โดยหลักสูตรครุศาสตร์ โดยพระนิสิต/นักศึกษา ลงพื้นที่เรียนรู้และบริการวิชาการแก่ชุมชนเพื่อเป็นศูนย์กลางในการสร้างองค์ความรู้ด้านพระพุทธศาสนาและการบูรณาการกับสังคม

2. องค์การบริหารส่วนตำบลเสม็ด สนับสนุนด้านงบประมาณในการจัดกิจกรรมประสานงานกับ หน่วยงานและชุมชน เพื่อมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์เพื่อใช้ประโยชน์จากพื้นที่เขากระโดง

3. กรมอุทยานแห่งชาติสัตว์ป่าและพันธุ์พืชจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมกำหนดมาตรการอนุรักษ์พื้นที่ป่าในเขากระโดงจัดทำฐานข้อมูลความหลากหลายทางชีวภาพเพื่อใช้ประกอบการเรียนรู้จัดโดยมีเจ้าหน้าที่อุทยานเป็นวิทยากรด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมดูแลให้การจัดกิจกรรมเรียนรู้

4. วัดพระพุทธบาทเขากระโดงจัดให้เป็นศูนย์กลางกิจกรรมทางพระพุทธศาสนาในการทำบุญ เช่น การปฏิบัติธรรม การบรรยายธรรมถ่ายทอดคุณค่าทางวัฒนธรรมและจิตวิญญาณผ่านพระสงฆ์และพิธีกรรมในมิตินาถา

5. อภิปรายผลการวิจัย

จากการสรุปผลวิจัยสามารถอภิปรายผลการวิจัย ได้ดังนี้

5.1 บริบทสภาพปัจจุบัน ปัญหากระบวนการจัดการเรียนรู้พื้นที่สาธารณะภูเขาไฟกระโดงในจังหวัดบุรีรัมย์ พบว่า พื้นที่อุทยานเขากระโดงมีทรัพยากรธรรมชาติและโบราณสถานที่สำคัญ การมีส่วนร่วมของชุมชน ไม่เชื่อมโยงกับบริบทของพื้นที่ ทำให้ผู้เรียนไม่มีการพัฒนาพื้นที่เพื่อการเรียนรู้และท่องเที่ยวขาดการเชื่อมโยงกับบริบทเฉพาะของพื้นที่อุทยานเขากระโดงมีลักษณะเฉพาะที่โดดเด่น การบริหารจัดการพื้นที่ไม่รองรับการเรียนรู้ที่หลากหลายยังไม่ได้ออกแบบให้ตอบสนองต่อผู้เรียนในทุกกลุ่มอายุหรือกลุ่มเป้าหมายที่แตกต่างกัน สอดคล้องกับแนวคิดของ อานันท์ กาญจนพันธุ์ (2544, หน้า 135) กล่าวว่า การบูรณาการหน่วยงานที่เกี่ยวข้องถ้าไม่เป็นระบบการพัฒนากิจกรรมการเรียนรู้การ

สนับสนุนจากภาคีเครือข่ายที่ส่วนใหญ่เน้นความร่วมมือจากทุกภาคส่วน ก็จะขาดการเชื่อมโยงประเด็นสำคัญ จำเป็นต้องออกแบบกิจกรรมที่เน้นการมีส่วนร่วมของชุมชนในทุกขั้นตอน โดยมีเป้าหมายให้ผู้เรียนและชุมชนสามารถใช้ข้อมูลและทรัพยากรที่มีอยู่ในพื้นที่ร่วมกันเพื่อสร้างความเข้าใจและแนวทางแก้ไขปัญหาย่างยั่งยืนโดยผ่านการเรียนรู้จากภูมิปัญญาท้องถิ่น หลักการที่มีลักษณะสำคัญคือเป็นการพัฒนาที่ดำเนินไปโดยคำนึงถึงขีดจำกัดของทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมและสนองความต้องการในปัจจุบันโดยไม่ส่งต่อความต้องการในอนาคตมองว่าการจะทำสิ่งใดต้องคำนึงถึงผลกระทบที่จะเกิดกับสิ่งอื่น ๆ ควรจึงยึดหลักความรอบคอบและค่อยเป็นค่อยไปการพัฒนาอย่างยั่งยืนไม่ได้ระบุว่าต้องปฏิเสธ “ระบบเทคโนโลยี” เพียงแต่ต้องคำนึงว่าเทคโนโลยีที่นำมาใช้นั้น สอดคล้องกับงานวิจัยของ ชมพูนุท คงพูนพิน (2561, หน้า ก) ศึกษาวิจัยเรื่อง การสรรค์สร้างพื้นที่สาธารณะชุมชนเมืองเพื่อส่งเสริมอัตลักษณ์เชิงสังคมอย่างยั่งยืน ผลการวิจัยพบว่า พื้นที่สาธารณะเมืองของไทยสามารถแบ่งออกเป็น 4 กลุ่ม ประเภทที่มีบริบทที่ตั้งแตกต่างกันซึ่งส่งผลต่อบทบาทและการใช้งานของพื้นที่ คือ 1) พื้นที่สาธารณะในย่านเมือง มีลักษณะที่ตั้งอยู่ใจกลางเมืองซึ่งมีลักษณะเด่นในด้านการเข้าถึงและความสะดวกสบาย สามารถรองรับกิจกรรมและกลุ่มผู้ใช้งานที่หลากหลาย 2) พื้นที่สาธารณะในศูนย์กลางชุมชน 3) พื้นที่สาธารณะในย่านเมืองเก่า มีที่ตั้งอยู่ในย่านเมืองเก่าอันเป็นพื้นที่ริเริ่มการตั้งถิ่นฐานของชุมชนและเป็นศูนย์กลางเมืองในอดีต 4) พื้นที่สาธารณะที่เป็นพื้นที่โล่ง เป็นพื้นที่ของรัฐที่มีลักษณะเป็นพื้นที่เปิดโล่งขนาดใหญ่กระจายอยู่ในชุมชน

5.2 การพัฒนากระบวนการจัดการเรียนรู้พื้นที่สาธารณะภูเขไฟกระโดงตามแนวปฏิรูปในศตวรรษที่ 21 พบว่า นำเสนอองค์ความรู้ผ่านกิจกรรมที่เชื่อมโยงประเด็นสำคัญเป็นการเชื่อมโยงชุมชนเข้ากับกระบวนการเรียนรู้แบบบูรณาการเพื่อสนับสนุนการตัดสินใจที่ดี ออกแบบกิจกรรมที่เน้นการมีส่วนร่วมของชุมชนในทุกขั้นตอน โดยมีเป้าหมายให้ผู้เรียนและชุมชนสามารถใช้ข้อมูลและทรัพยากรที่มีอยู่ในพื้นที่ร่วมกันเพื่อสร้างความเข้าใจและแนวทางแก้ไขปัญหาย่างยั่งยืนโดยผ่านการเรียนรู้จากภูมิปัญญาท้องถิ่น นำผู้รู้หรือปราชญ์ชาวบ้านมาถ่ายทอดประสบการณ์การเชื่อมโยงกับสภาพแวดล้อมในชีวิตจริงเป็นการเข้ามามีส่วนร่วมของกลุ่มชุมชนเพื่อช่วยกันอนุรักษ์ทรัพยากรที่มีอยู่ในเขตอุทยานให้มีความอุดมสมบูรณ์สถานศึกษาในเขตใกล้เคียงเข้ามามีบทบาทในการจัดกิจกรรมให้มีความหลากหลายในมิติทุกมุมเสริมสร้างความสามัคคีในชุมชนการจัดประเพณีช่วยให้คนในชุมชนมีโอกาสร่วมกัน สอดคล้องกับแนวคิดของ ปาริชาติ วลัยเสถียร (2559, หน้า 52) กล่าวว่า พื้นที่สาธารณะเป็นพื้นที่สำหรับทุกคน โดยทุกคนมีสิทธิในการเข้าถึงได้ รวมทั้งมีส่วนร่วมในการเป็นเจ้าของและจัดการ รูปแบบการใช้งาน รวมทั้งปฏิสัมพันธ์ของผู้ใช้งาน โดยปรากฏอยู่ในการศึกษาทั้งมุมมองทางรัฐศาสตร์ ภูมิศาสตร์ มานุษยวิทยาและสังคมวิทยา การสื่อสารมวลชน

และนิเทศศาสตร์ เศรษฐศาสตร์ และมุมมองทางด้านผังเมืองและสถาปัตยกรรมสอดคล้องกับระบบของ สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (2561) การสร้างกระบวนการแบบมีส่วนร่วมจากเจ้าของพื้นที่การเรียนรู้ ครู และผู้ปกครอง ในการวางแผน ออกแบบ สะท้อนคิด และการประเมินผลการจัดกิจกรรมอย่างสม่ำเสมอ สอดคล้องกับ สนธยา พลศรี (2553, หน้า 12) กล่าวว่า การมีส่วนร่วมในชุมชนเป็นการเพิ่มศักยภาพการเรียนรู้ การได้ร่วมลงมือปฏิบัติจริง ในกิจกรรมต่าง ๆ ของคนชุมชน มีผลทั้งต่อการเรียนรู้และทำให้ชุมชนกลายเป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้ได้สอดคล้องกับแนวคิดของ ขนิษฐา กาดัง (2561, หน้า 132) กล่าวว่า การเชื่อมโยงบทเรียนร่วมกับสถานศึกษาในชุมชนเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ในห้องเรียนและนอกห้องเรียนควบคู่กันอย่างเป็นระบบ มีผู้ประสานงานและพัฒนาการสื่อสารด้วยเทคโนโลยีผ่านเว็บไซต์ เฟซบุ๊ก ในการประชาสัมพันธ์กิจกรรมในพื้นที่การเรียนรู้อย่างต่อเนื่องและสถานศึกษาควรเปิดโอกาสให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการดำเนินการในการพัฒนาพื้นที่ร่วมกับกลุ่มเจ้าของพื้นที่การเรียนรู้ ภาคเอกชน ประสานความร่วมมือกับองค์กรอื่น ๆ การร่วมประชาสัมพันธ์แหล่งเรียนรู้ การพัฒนาแหล่งเรียนรู้

5.3 สร้างเครือข่ายส่งเสริมกระบวนการจัด การเรียนรู้พื้นที่สาธารณะภูเขาไฟกระโดงอย่างยั่งยืนในจังหวัดบุรีรัมย์ พบว่า มีเครือข่ายการศึกษาดูงานแลกเปลี่ยนเรียนรู้ มีการต่อยอดปรับใช้ประโยชน์ โดยใช้แหล่งทุนในชุมชน พัฒนาความต้องการของชุมชนให้เป็นแผนชุมชนไปเชื่อมโยงกับแผนพัฒนาท้องถิ่น แผนยุทธศาสตร์จังหวัด และแผนอื่น ๆ ตามความเหมาะสม เป็นกระบวนการที่ผู้วิจัยและคณะได้ประชุมวางแผนร่วมกับชุมชน สอดคล้องกับงานวิจัยของ ลัญจกร นิลกาญจน์ (2563, หน้า ก-ข) การเชื่อมโยงเครือข่ายพื้นที่การเรียนรู้ร่วมกันสอดคล้องกับแนวคิดของ วิสันต์ พงษ์วงษ์ (2560, หน้า 40) การมีส่วนร่วมกัน ในชุมชนจึงเป็นสิ่งสำคัญทำให้คนในชุมชน เจ้าของพื้นที่การเรียนรู้ สถานศึกษา และ ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องมีความไว้วางใจเชื่อมั่นในการปฏิบัติงานเกิดกระบวนการทำงานเป็นทีมและมีความรู้สึกการเป็นเจ้าของร่วม การสร้างเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้จากการปฏิบัติและการถอดองค์ความรู้ภายในพื้นที่ จะสามารถใช้ศักยภาพพื้นที่การเรียนรู้ได้อย่างคุ้มค่าเชื่อมโยงกับแนวคิดของ สุทธิพงษ์ สาขารุ่ง (2553, หน้า 49) กล่าวว่าควรส่งเสริมทักษะผู้ประกอบการพื้นที่การเรียนรู้ตามคุณลักษณะของนวัตกรรมที่ดี คือ หมั่นเฝ้าหาความรู้เพิ่มเติม รู้จักสังเกต มีความกระตือรือร้น มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ และพัฒนาตนเองเชื่อมโยงกับแนวคิดของ พระชานี โกสโล (2560, หน้า 79) กล่าวว่าการพัฒนาพื้นที่และกิจกรรมการเรียนรู้ตามความถนัดของ ตนเองและเอื้อต่อการพัฒนาความรู้และทักษะของผู้เรียนให้ครบทุกด้าน รวมถึงการพัฒนาสื่อ การเรียนรู้ที่เอื้ออำนวยต่อการเรียนรู้ของนักเรียนแต่ละบุคคลหรือแต่ละกลุ่มและสามารถสร้าง นิเวศการเรียนรู้ร่วมกับภาคีธุรกิจโดยรอบ เช่น ร้านอาหาร ตลาด วัดริมคลองเพื่อเป็นความสะดวกต่อผู้ปกครองที่พาบุตรหลานมาเข้าร่วมกิจกรรม ใช้เป็นพื้นที่ในการพักผ่อนระหว่างการเดินทาง

ทำกิจกรรมและเป็นการส่งเสริมเศรษฐกิจในชุมชนอย่างไรก็ตามการพัฒนาพื้นที่การเรียนรู้ตามแนวทางที่ออกแบบไว้จะเป็นประโยชน์ต่อการจัดการเรียนรู้และเป็นแนวทางในการพัฒนาพื้นที่การเรียนรู้ริมคลองในพื้นที่อื่น ๆ ต่อไปในอนาคต

6. ข้อเสนอแนะ

6.1 ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1. ควรมีการศึกษาและประเมินศักยภาพการเรียนรู้ในพื้นที่สาธารณะในการสร้างฐานความเข้าใจและบูรณาการการเรียนรู้เพื่อสร้างจิตใจโดยนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาเป็นตัวกลางในการเชื่อมโยงองค์ประกอบของการศึกษาในพื้นที่สาธารณะ

2. หน่วยงานรัฐ โดยเฉพาะสถานศึกษา ควรมีแบบสอบถามหรือให้ความร่วมมือกับกรมอุทยานเพื่อสร้างการเรียนรู้ที่หลากหลายเพื่อให้การต่อเนื่องและสร้างความร่วมมือกับชุมชนภายใต้เงื่อนไขที่ตกลงกัน

6.2 ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

สามารถนำผลการวิจัยมาต่อยอดทางการศึกษา แนวทางการนำนโยบายสาธารณะขององค์การปกครองส่วนท้องถิ่นสู่ชุมชน ตลอดจนนำไปศึกษาเปรียบเทียบกับชุมชนที่ได้รับการพัฒนาแล้ว เพื่อสร้างกระบวนการการขับเคลื่อนการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ในพื้นที่สาธารณะให้เกิดประโยชน์กับนักท่องเที่ยวและผู้สนใจในการศึกษาแหล่งธรรมชาติที่ควบคู่ไปกับการดำเนินชีวิตในทางพระพุทธศาสนาต่อไป

7. องค์ความรู้ที่ได้รับ

การพัฒนาแหล่งเรียนรู้ในพื้นที่สาธารณะในเขตอุทยานภูเขาค้อไฟกระโดง ซึ่งถือว่าเป็นภูมิประเทศที่มีคุณค่าทางธรรมชาติ ประวัติศาสตร์ และวัฒนธรรมของจังหวัดบุรีรัมย์ การศึกษาวิจัยครั้งนี้มุ่งเน้นไปที่การพัฒนาพื้นที่สาธารณะให้เป็นแหล่งเรียนรู้ที่ยั่งยืน ผ่านการมีส่วนร่วม โดยแบ่งองค์ประกอบขององค์ความรู้ที่ได้จากงานวิจัยได้ดังนี้

1. พื้นที่สาธารณะเชิงเรียนรู้ พื้นที่ธรรมชาติสามารถพัฒนาให้เป็นแหล่งเรียนรู้ร่วม เช่น จุดชมวิวกว้างป่าภูเขาค้อไฟ เส้นทางเดินศึกษาธรรมชาติ หรือฐานเรียนรู้วัฒนธรรมเขมรพื้นถิ่น

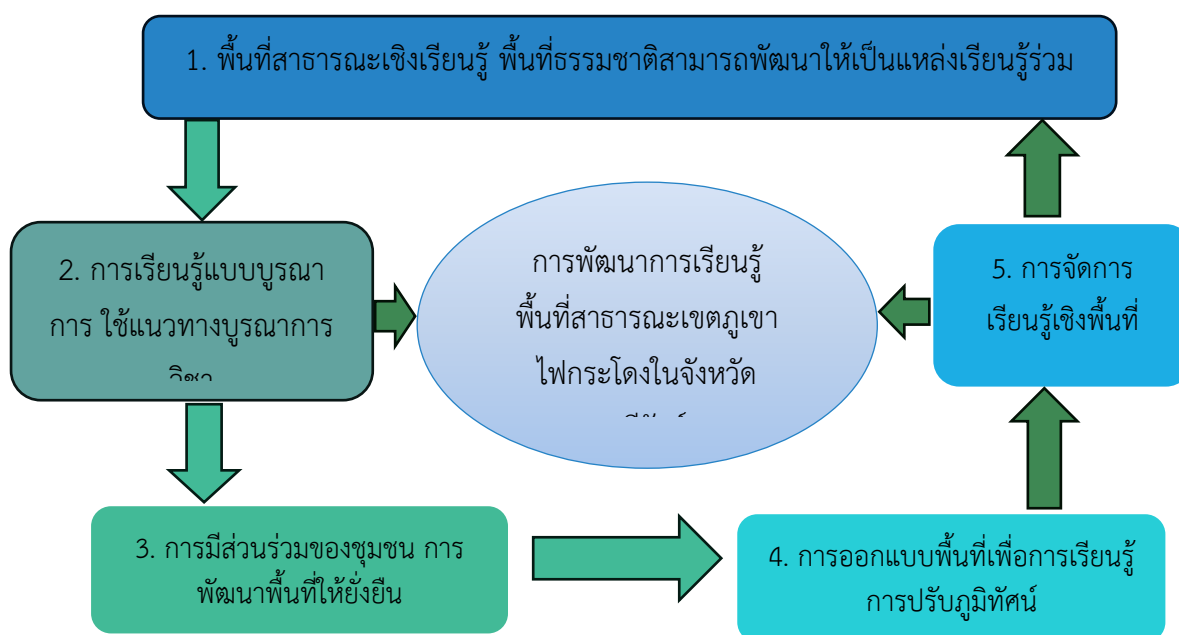
2. การเรียนรู้แบบบูรณาการ ใช้แนวทางบูรณาการวิชา เช่น วิทยาศาสตร์ (ธรณีวิทยา) ประวัติศาสตร์ ศิลปวัฒนธรรม ทักษะศิลป์ และท้องถิ่นศึกษา เพื่อสร้างกิจกรรมเรียนรู้นอกห้องเรียน

3. การมีส่วนร่วมของชุมชน การพัฒนาพื้นที่ให้ยั่งยืนต้องมีการรับฟังและเปิดโอกาสให้ประชาชน ชาวบ้าน เด็กและเยาวชนได้ร่วมออกแบบกิจกรรม และร่วมเป็นเจ้าของพื้นที่

4. การออกแบบพื้นที่เพื่อการเรียนรู้ การปรับภูมิทัศน์และจัดวางองค์ประกอบของพื้นที่ให้เอื้อต่อการเรียนรู้ เช่น ป้ายให้ความรู้แบบอินโฟกราฟิก เส้นทางเดินศึกษาจุดแสดงนิทรรศการหมุนเวียน

5. การจัดการเรียนรู้เชิงพื้นที่ จัดทำกิจกรรม/หลักสูตรที่ยึดบริบทของพื้นที่ เช่น กิจกรรมเดินป่าศึกษาแร่ธาตุภูเขาไฟ การฟังนิทานพื้นบ้านเรื่อง “พญากระโดง” หรือการสร้างนิทรรศการจากวัสดุท้องถิ่น

ภาพประกอบองค์ความรู้จากการวิจัย

เอกสารอ้างอิง

- กาญจนา แสงลิ้มสุวรรณ. (2555). การท่องเที่ยวเชิงมรดกทางวัฒนธรรมอย่างยั่งยืน. *วารสารนักบริหาร*, 13(2), 236-248.
- ชนิษฐา กาทั้ง. (2561). การบริหารจัดการแหล่งเรียนรู้ เพื่อสนับสนุนการเรียนรู้ตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง โรงเรียนบ้านแม่แดดน้อย อำเภอภักดีชุมพล จังหวัดชัยภูมิ. (รายงานการวิจัย). มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่.
- ชมพูนุท คงพูนพิน. (2561). การสรรค์สร้างพื้นที่สาธารณะชุมชนเมืองเพื่อส่งเสริมอัตลักษณ์เชิงสังคมอย่างยั่งยืน. (วิทยานิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต). สหวิทยาการสภาพแวดล้อม สรรค์สร้างสถาปัตยกรรมศาสตร์และการผังเมือง. มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- ชุดิมา ถวัลย์ปรีดา และคณะ. (2564). ชุมชนแห่งการเรียนรู้กับการพัฒนาชุมชน. *วารสารการจัดการและพัฒนาท้องถิ่น มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม*, 1(2), 97-111.

- ปาริชาติ วลัยเสถียร. (2559). *กระบวนการเรียนรู้และการจัดการความรู้ของชุมชน*. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช.
- พระธานี โกสโล และคณะ. (2560). การเสริมสร้างลักษณะผู้ประกอบการในชุมชน: กรณีศึกษา ชุมชนบ้านหนองนาคำ ตำบลหนองระเวียงอำเภอพิมาย จังหวัดนครราชสีมา. *วารสารวิจัยและพัฒนาโดยองค์กร ในพระบรมราชูปถัมภ์*, 12(2), 69-78.
- ลัญจกร นิลกาญจน์. (2563). รูปแบบการพัฒนาศักยภาพผู้นำชุมชนบ้านเขาเหล็ก หมู่ที่ 2 ตำบลนพพิทา อำเภอนพพิทา จังหวัดนครศรีธรรมราช. (รายงานการวิจัย). มหาวิทยาลัยราชภัฏนครศรีธรรมราช.
- วิสันต์ พยุงวงษ์. (2560). แนวทางการพัฒนาและส่งเสริมให้มีแหล่งเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมของ ชุมชนกรณีศึกษาโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 24. *วารสารศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม*, 11(2), 171-183.
- สนธยา พลศรี. (2553). *ทฤษฎีและหลักการพัฒนาชุมชน*. กรุงเทพมหานคร: โอเดียนสโตร์.
- สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2561). *ศูนย์เรียนรู้ชุมชน*. เข้าถึงได้จาก <https://chiangrai.cdd.go.th/services/learningcenter>
- สุทธิพงษ์ สาชะรุ่ง. (2553). *การพัฒนาการมีส่วนร่วมในการจัดการเรียนรู้ตามแหล่งการเรียนรู้ของภูมิปัญญาท้องถิ่นในชุมชนดานใหญ่ ตำบลผาสุก อำเภอวังสามหมอ จังหวัดอุดรธานี*. (วิทยานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารและพัฒนาการศึกษา). มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.
- อานันท์ กาญจนพันธุ์. (2544). *วิธีคิดเชิงซ้อนในการวิจัยชุมชน*. มหาวิทยาลัย. กรุงเทพมหานคร: ศูนย์หนังสือจุฬาลงกรณ์.